

„Kdo se typicky stává hlavou státu (čelní aktivní politici, bývalí čelní aktivní politici, osobnosti volněji spojené se stranami, nezávislé osobnosti – tato část zadání neplatí pro skupinu 2/3)? Je pro tamní hlavy státu typická aktivní role na politické scéně, nebo ne? Setkáváme se s příklady sporů při výkonu funkce hlavy státu? Došlo k předčasnému ukončení mandátu, a pokud ano, tak proč? Liší se v těchto bodech zadané země? “

Autoři: Monika Čtvrtníčková (učo 414979)

David Hons (učo 450568)

Jiří Jindra (učo 440519)

Tomáš Spáčil (učo 459824)

Úvod referátu

Tématem našeho referátu je postavení nepřímo volené hlavy státu v západní Evropě. V západní Evropě jsou celkem 4 státy s nepřímo voleným prezidentem. Jsou jimi: Německo, Itálie,(jaký byly ty další 2?) Naší volbou jsou první dva zmíněné státy, kdy oba mají podobný vývoj. Vznikly sjednocením menších státních celků, které proběhlo v druhé polovině 19.století.

Další podobností je existence fašistického/ nacistického režimu, kterými obě země prošly společně v průběhu 30.let. Vzhledem k těmto zkušenostem nemělo Německo ani Itálie moc na výběr z možností ohledně uspořádání politického systému. Jiný model, kromě parlamentního uspořádání, kdy má hlava státu spíše formální roli, není pro tyto státy bezpečný. Obě naše země mají společný osud i v podobě prohrané druhé světové války. Parlamentní typ uspořádání ovlivňuje i postavení funkce hlavy státu.

Itálie

V parlamentní demokracii zastává hlava státu pouze formální postavení, kdy nemá reálnou moc. I přesto tato funkce symbolizuje kontinuitu země a je pro většinu populace velice důležitá. Prvním prezidentem Itálie byl v roce 1946 Enrico De Nicola. Itálie dodnes měla 12 prezidentů, včetně úřadujícího.

Krátce k historii

Do roku 1947, kdy byla schválena nová ústava, se Itálie řídila monarchistickou ústavou z roku 1848. Ta byla pokroková ohledně občanských práv a povinností. Největším rozdílem oproti staré ústavě je postavení hlavy státu. Původní panovník byl středobodem politického spektra s mocí řídit zákonodárnou i výkonnou moc. Proto se pravomoce nové hlavy státu rapidně snížily po přechodu na parlamentní, republikánský model.

Stará ústava platila i po nástupu Mussoliniho, ale postupně byla okleštěna až do podoby totalitní. Nedemokratický režim v Itálii vyvrcholil v roce 1928 a trval až do snahy o jeho svržení antifašistickými silami v letech 1942-1943. Díky těmto úspěšným snahám o konec fašismu získala Itálie i lepší výchozí postavení v poválečném uspořádání než Německo. Po konci války byla v Itálii nastolena republika, a hlavní slovo postupně získaly politické strany. Tím byl vztah výkonné moci velmi upozaděn za mocí zákonodárnou. Tento režim stran fungoval v Itálii až do 90.let, kdy došlo k odstavení zkorumpované 1.republiky a nahrazení republikou Druhou. V tomto přechodu byla diskutovaná i možnosti semiprezidencialismu nebo přechod k prezidentskému typu režimu. Tyto i jiné reformy byly nakonec pro nemožnost shody neschváleny. Proto náš výběr hlav státu v Itálii zachová dělicí linii Druhé republiky.

Italský prezident obecně

Italského prezidenta volí těleso podobné německému Spolkovému shromáždění. Prezidentská volba probíhá na společném zasedání obou komor: Poslanecké sněmovny a Senátu. Toto zasedání je doplněno o tři delegáty z každé provincie (kromě provincie Val d'Aosta, která má delegáta 1). Delegáti zajišťují širokou národní podporu, nejen úzký pohled politických špiček. Hlasování probíhá tajně, k zisku postu stačí 2/3 většina. Volba se většinou nezdaří na první pokus, proto se opakuje. Funkční období hlavy státu je 7 let, což je více než u Německého protějšku. Takto dlouhé období má své příčiny, mělo symbolizovat stabilní instituci, která není stavěna na náhodné většině. A druhým důvodem je, aby se nepřekrývaly prezidentské a parlamentní volby. Prezident má možnost znovuzvolení, avšak to se v italských dějinách stalo pouze jedinkrát.

Stejně jako v SRN se hlava státu volí na základě stranicko-politického klíče. Všichni představitelé prezidenta v Itálii měli dlouholeté zkušenosti na politickém poli. Po konci prezidentského mandátu se bývalý prezident stává doživotním Senátorem s titulem Emeritní prezident republiky. V případě, že není žádný prezident zvolen, jeho post přebírá na toto období předseda Senátu. V námi sledovaném období se to stalo dvakrát.

Pravomoci

Prezident Itálie má pravomoc jmenovat předsedu vlády a na jeho návrh ministry, a také přijímá demisi vlády. Přijmout demisi vlády však není pro hlavu státu povinné, čehož někteří prezidenti využili v naději, že zabrání vládní krizi. Další možnost stanovená ústavou hovoří o nepřijetí demise vlády, ale naopak rozpuštění parlamentu. S možností rozpustit parlament souvisí i vypsání nových voleb. Těmito nástroji může italský prezident manipulovat s politických děním v zemi.

V pravomocích prezidenta je i vyhlášení dekretů a nařízení, toto je však podmíněno nutností podpisu premiéra, čímž se dostáváme spíše k pravomocem formálním. Ohledně jmenování státních úředníků, prezident má velký vliv na Ústavní soud, kdy jmenuje třetinu soudců, kromě toho jmenuje 5 doživotních Senátorů.

Důležitou pravomocí italského prezidenta je předsedání Nejvyšší radě obrany, čímž mu je podřízena nejen obrana státu, ale i vyhlášení válečného stavu. Tato funkce je větší než u běžných hlav států v parlamentních uspořádáních. Především u italského systému, plném vládní nestability to může vyvolávat až strach z vojenské intervence, proto všechny kroky prezidenta v tomto okruhu vyvolávají obavy o ohrožení demokracie. Další možností ovlivnění politické situace v Itálii je využití různých prohlášení a veřejných výstupů, které se mohou týkat jak komor parlamentu, tak i různým tématům, která jsou ve společnosti i v kruzích politických dále rozebírány.

Další pravomocí je reprezentace v zahraničí a právo vypisovat lidová referenda.

Zajímavostí ohledně pravomocí prezidenta je zasedání v Nejvyšší soudcovské radě, zde se diskutuje o opravdu nezávislé jurisdikci a o tom, zda je přijatelné, aby prezident, jakožto moc výkonná, měl v tomto orgánu mít místo. Italský prezident má právo i vypisovat lidová referenda.

Konkrétní příklady (jen nářel z wiki, chce to lepší zdroj nebo doladit) v tom textu, ze kterého vycházím str 28)

Výběr kopíruje ustanovení druhé republiky v roce 1992. Tato druhá republika následovala po éře korupčních skandálů a akci „Čisté ruce“, která byla rozpoutána nezávislými soudci, a která usvědčila mnoho poslanců z braní úplatků a rozložila tradičně velké italské politické strany.

Oscar Luigi Scalfaro 1992-99

Pochází ze severu Itálie, od dospívání byl členem katolického hnutí. Studoval práva na Katolické univerzitě v Miláně, absolvoval ji v roce 1941. Po WWII se stal prokurátorem,

v roce 1946 se spolupodílel na tvorbě Ústavy. 1948 se stal poslancem za Turínský okrsek, přičemž byl desetkrát znovuzvolen. Byl náměstkem na několika ministerstvech a sám sloužil jako ministr vnitra, ministr školství a ministr dopravy.

Jelikož byl římským katolíkem, během svého života procházel křesťanskými politickými stranami. Nejdéle byl členem Democrazia Cristiana (Křesťanská demokracie), po jejím rozpadu v roce 1994 přešel do Partito Popolare Italiano (Italské lidové strany), v roce 2002 do centristické aliance La Margherita (Kopretina) a od roku 2007 až do své smrti byl členem Partito Democratico (Demokratické strany). Jde tedy říci, že celkově se Scalfaro pohybuje na středu politického spektra s mírným výkyvem doleva (PPI, PD).

Za prezidenta byl zvolen 25. května 1992 jako kompromisní kandidát poté, co se volitelé nemohli dva týdny shodnout. Devadesátá léta se v Itálii nesla v duchu politických a korupčních skandálů a přeměny stranickopolitického systému, přičemž hlavním aktérem tehdy byla právě Scalfarova strana Democrazia Cristiana, prezident však zůstal respektovanou osobou. Když byla jeho „nová“ strana PPI oslovena Berlusconiem, aby s Forza Italia zasedla v koalici, Scalfaro byl proti.

Po skončení svého funkčního období byl zvolen doživotním senátorem. V roce 2006 se konalo referendum za úpravu 57 článků italské ústavy iniciované vládou Silvia Berlusconiho. Upravená ústava by přinesla více pravomocí premiérovi (mj. rozpustit parlament, odvolávat ministry a udávat směr vládní politiky – což byly pravomoci, které schválně premiér neměl, jednoduše proto, aby se z něj nestal nový Mussolini), a také regiony by dostaly více pravomocí. Proti byl nový premiér Romano Prodi a vlastně také Oscar Scalfaro (tvůrce ústavy z roku 1948). Scalfaro byl členem komise, která posuzovala platnost referenda.

Carlo Azeglio Ciampi 1999-2006

V letech 1993 až 1994 byl premiérem italské úřednické vlády (ta proběhla v době, kdy na povrch vyplouvaly korupční skandály DC – mimochodem krátce po jeho zvolení byl výpadek proudu v jeho kanceláři a Ciampi se bál, že někdo právě provádí státní převrat ☺). Byl ekonomem, čtrnácti let guvernérem italské národní banky a později i ministrem financí. Také proto hrál později hlavní roli při přijímání Eura (což mu vyneslo ovace většinové italské společnosti, ale také nesnášení od politiků strany Lega Nord). V letech 1999 až 2006 zastával funkci prezidenta Itálie – zvolen byl absolutní většinou volitelů. Většinu života byl nestraníkem, ale na názorovém spektru se nacházel na středolevé pozici. Jako jeho předchůdce Scalfaro byl názorovým oponentem Silvia Berlusconiho, přičemž se snažil krotit jeho autoritářskou politiku. Nedělal to ale přímo: snažil se publikovat své názory bez toho,

aby je spojoval s konkrétními politickými problémy (většinou tak, že poukázal na respektování Ústavy a plurality politických názorů). Na druhou stranu, na rozdíl od Scalfara, si Ciampi nebyl tak blízký s katolickou církví a Vatikánem. Ciampi byl ale celkově populární, proto byl požádán i pro druhé funkční období, což kvůli věku odmítl. Až do své smrti byl členem italského senátu.

Giorgio Napolitano 2006-2015

V roce 1945 vstoupil do Italské komunistické strany a o osm let později se stal poslancem (poslední poslanecký mandát dokončil v roce 1996). Po potlačení Maďarské revoluce v roce 1956 byl v PCI rozkol, ve kterém se Napolitano přidal k reformnímu, protisovětskému křídlu (nazývané též jako melioristické). Po zániku strany v roce 1991 přešel Napolitano do strany Demokratická levice a v letech 1992–1994 byl předsedou Poslanecké sněmovny. O dva roky později se stal ministrem vnitra a v září 2005 byl jmenován doživotním senátorem.

V květnu 2006 byl jako kandidát na prezidenta nominován středolevou koalicí (L'Unione) a byl podporován i Vatikánem. Zvolen byl 10. května 2006 ve čtvrtém kole absolutní většinou.

Během jeho funkčního období prodělala Itálie několik vládních krizí. V únoru 2007 dostal Napolitano od premiéra Romana Prodiho resignační dopis, přičemž prezident premiéra podpořil, nepřijal resignaci a nechal Prodiho požádat o důvěru – ten ji získal. Prodiho koalice padla o rok později, proto Napolitano požádal předsedu Senátu, aby vytvořil vládu. To se nepovedlo, proto prezident rozpustil parlament a vypsal předčasné volby. Premiérem se znovu stal Silvio Berlusconi. Vládl až do roku 2011, kdy sice jeho vláda dostala důvěru parlamentu, ale Berlusconi resignoval. Napolitano proto požádal bývalého eurokomisaře Maria Montiho o sestavení úřednické vlády. Na Napolitana je díky tomu pohlíženo jako na dynamického prezidenta, který využíval flexibility pravomocí, které mu zajišťovala Ústava.

Dne 20. dubna 2013 byl zvolen italským prezidentem na další sedmileté období. Stal se tak prvním italským prezidentem v historii, který byl zvolen i na druhé funkční období. Po parlamentních volbách ve stejném roce neměl lídr vítězné strany Italia. Bene Comune Pier Luigi Bersani většinu, nemohl proto sestavit vládu. Napolitano proto pověřil sestavením vlády jeho vnitroaliančního soupeře Mattea Renzi sestavením vlády.

13. ledna 2015 Napolitano oznámil, že následující den odstoupí ze své funkce, což také učinil. Jako jediný z našich popisovaných prezidentů tedy byl znovuzvolen, a jako jediný předčasně odstoupil.

Pietro Grasso 14.1-3.2. 2015

2015 aktivní prezident v mezidobí po rezignaci Napolitana a nástupem Mattarella.

Sergio Mattarella.

Sergio Mattarella 2015-...

Otec Sergia Mattareilly byl jedním ze zakladatelů strany Democrazia Cristiana po WWII, Sergio také kráčí v jeho šlépějích. Za křesťanské demokraty, respektive za jejich levocentrickou frakci, je v roce 1983 zvolen do poslanecké sněmovny. Během své politické kariéry se snažil potlačovat vliv sicilské mafie, která mu dříve zavraždila bratra. Mattarella se poté stal ministrem školství i ministrem obrany.

Prezidentem byl zvolen 31. ledna 2015. Podepsal nový volební zákon, který upravuje volbu 617 z 630 křesel dolní komory parlamentu (dvě kola: v prvním volič hlasuje pro stranu a jejího lídra, přičemž může dát i dva preferenční hlasy muži a ženě, klauzule 3 %, když strana získá 40 %, garantuje jí to min. 340 křesel a zbytek je proporčně rozdělen mezi zbývající strany; druhé kolo – volič může hlasovat pro dvě strany, které získaly v prvním kole nejvíc hlasů).

Německo

Funkce německého spolkového prezidenta je pouhou reprezentativní funkcí – prezident je jako ústavní organ jak doma ve Spolkové republice Německo, tak i v zahraničí. Může být zvolen až na dvě funkční období. Celkově má tak pravomoci (o kterých se rozepíšu) podobné jako prezident České republiky. Od založení spolkové republiky měla SRN 11 spolkových prezidentů.

Prezident – volba

Prezidenta Spolkové republiky volí speciální orgán, tzv. Spolkové shromáždění, které se skládá z poslanců Bundestagu a delegátů z jednotlivých spolkových zemí (Länder). Poslanci i delegáti mají paritu. Jelikož Bundestag má momentálně 630 poslanců, činí celkový počet členů Spolkové shromáždění 1260 členů.

Jelikož však Bundestag nemá stálý počet poslanců (díky smíšenému volebnímu systému a přesahujícím mandátům), mění se i počet členů Spolkového shromáždění každým volebním obdobím.

Pro samotnou volbu stačí v prvním a druhém kola většina Spolkového shromáždění, ve třetím již pouze největší počet hlasů.

Všichni prezidenti pak byli straníci, až na dnešního prezidenta (Gaucka), který je nezávislý.

Prezident – pravomoci

Prezident Spolkové republiky Německo má následující pravomoci:

- Prezident má právo navrhnout kancléře
- Jmenuje a odvolává kancléře (musí být alespoň 50 % členů Bundestagu pro) a ministry (na návrh kancléře).
- Uzavírá mezinárodní smlouvy.
- Může rozpustit Bundestag – např. Horst Köhler na žádost Gerharda Schrödera v roce 2005.
- Podepisuje zákony a vyhlašuje je.
- Může udělovat individuální milosti
- Uděluje vyznamenání ve jménu NSR

Prezidenti SRN

Horst Köhler (nar. 1943, ve funkci 2004-2010)

- Člen CDU od 80. let
- Náměstek na ministerstvu financí (od roku 1981)
- Od roku 2000 do roku 2004 ředitel MMF
- V roce 2004 pak zvolen prezidentem.
- Snažil se být v politice aktivní.
- Nebál se kritizovat vládu a její členy.

Köhlerův případ:

- **Listopad 2004:** Kancléř Gerhard Schröder chtěl přemístit Den znovusjednocení na první říjnovou neděli – prezident Köhler se vmísil do debaty a návrh razantně odmítl.
- **Červenec 2005:** Na žádost kancléře Schrödera, který chtěl nové volby, rozpouští Bundestag.
- **Říjen 2006:** Köhler odmítl podepsat zákon, který privatizoval leteckou bezpečnost – nebylo to však překvapující, odlišné názory byly i mezi experty. Köhler taktéž žádal vládu o více informací, avšak nespokojen s výsledkem odmítl zákon podepsat.

- **Prosinec 2006:** Odmítl podepsat zákon, který dával právo zákazníkům na informace ohledně bezpečnosti potravin - bylo to v době tzv. kauzy prošlého masa. Zákon podle něj odporoval principu federalismu, který čerstvě figuroval v reformě Základního zákona. Vtip byl v tom, že zákon úkoloval obce, avšak podle čerstvé ústavní reformy mohli být úlohovaní pouze jednotlivé státy.
- **Červen 2007:** Köhler navrhoval ústavní změnu, která by volbu prezidenta změnila na přímou – kritika od politických lídrů i ústavních expertů. O pár týdnů později zkritizoval ministra vnitra Schäubleho kvůli nedostatečné citlivosti protiteroristického zákona.
- **Prosinec 2009:** Köhler znovu odmítl podepsat zákon, tentokrát ten, který měl údajně blokovat dětskou pornografii na internetu – kritici však namítali, že by byly blokovány i nevinné stránky. Köhler odmítl podepsání opět kvůli nedostatku informací ze strany vlády.

Jak lze vidět z těchto případů, Horst Köhler byl opravdu aktivním prezidentem, který se nebál zasahovat do vnitřní i vnější politiky. V květnu 2010 pak nečekaně odešel z funkce prezidenta.

Joachim Gauck (nar. 1940, ve funkci 2012-)

- Přesto, že byl zvolen jako nezávislá osobnost, není pouhou figurkou.
- Farář, porevoluční poslanec východoněmeckého parlamentu za Alianci 90‘
- Neodmítl podepsat ani jeden zákon, avšak je velmi aktivní po stránce lidských práv.
- Kritika vnitrostátní (ohledně eura), naopak vyzdvihuje pomoc uprchlíkům.
- Kritika Ruska, dokonce odmítl jet na olympiádu do Soči.
- Kritika Erdogana kvůli útoku na turecký soudní systém.
- Kritika Číny kvůli komunismu.

Prezidenti, kteří v průběhu funkce odstoupili

1) Heinrich Lübke, 30. června 1969

- Koncem svého druhého volebního období kritizovalo Východní Německo Lübkeho za údajnou spolupráci s nacistickým režimem při stavbách vojenských objektů a koncentračních táborů.

- Lübke toto vždy odmítal, avšak pod tlakem v říjnu 1968 prohlásil, že v červnu 1969, tři měsíce před koncem svého druhého funkčního období, rezignuje na funkci prezidenta

2) Horst Köhler, 31.května 2010

22. května 2010, den po návratu z cest po Asii, Köhler prohlásil, že Německo musí vědět, že k zabezpečení německých obchodních zájmů je v nouzových případech nutný i vojenský zásah.

- Na Köhlera se svalila vlna kritiky ze všech možných stran.
- Přecitlivělost na kritiku nebo načasovaný odchod z politiky?

3) Christian Wulff 17. února 2012

Obvinění Bildu z výhodné půjčky prezidenta od manželů Geerkensových za výhodných podmínek

Lež prezidenta ohledně půjčky na shromáždění dolnosaského parlamentu

výhrůžky a zastrašování směrem k šéfredaktorovi Bildu

Problémy s napojením na lidi z filmového průmyslu

Seznam zdrojů - Itálie

http://is.muni.cz/th/333390/fss_b/Prezident_v_politickem_systemu_Nemecka_a_Italie.pdf

Berlusconi ally faces sentencing. *BBC News* [online]. 2003 [cit. 2016-10-31]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/2951558.stm>

Carlo Azeglio Ciampi. *Columbia Electronic Encyclopedia, 6th Edition*. 2016, s. 1-1. ISBN 9780787650155.

Former Italian president Carlo Azeglio Ciampi dies at 95. *The Guardian* [online]. Rome, 2016 [cit. 2016-10-31]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2016/sep/16/former-italian-president-carlo-azeglio-ciampi-dies-at-95>

From Ceremonial Figure to Italy's Quiet Power Broker. *The New York Times* [online]. 2011 [cit. 2016-10-31]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2011/12/03/world/europe/president-giorgio-napolitano-italys-quiet-power-broker.html>

Giorgio Napolitano re-elected as Italy's president, prompting relief and protests. *The Guardian: Italian elections 2013*[online]. Rome, 2013 [cit. 2016-10-31]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2013/apr/20/giorgio-napolitano-italy-president>

Italian PM hands in resignation. *BBC News* [online]. 2007 [cit. 2016-10-31]. Dostupné z: http://news.bbc.co.uk/2/hi/in_depth/6383051.stm

Italian PM outflanks Silvio Berlusconi with choice of new president. *The Guardian: Italy* [online]. Rome, 2015 [cit. 2016-10-31]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2015/feb/02/italian-pm-matteo-renzi-silvio-berlusconi-new-president-sergio-mattarella>

Italian president Giorgio Napolitano steps down. *The Guardian: Italy* [online]. Rome, 2015 [cit. 2016-10-31]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2015/jan/14/italian-president-giorgio-napolitano-steps-down>

Italy crisis: President Giorgio Napolitano re-elected. *BBC News: Europe* [online]. 2013 [cit. 2016-10-31]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-europe-22232305>

Italy votes in reform referendum. *BBC News* [online]. Rome, 2006 [cit. 2016-10-31]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/5110326.stm>

Major election reform in Italy as parliament approves new law. *The Telegraph: Italy* [online]. 2015 [cit. 2016-10-31]. Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/italy/11582201/Major-election-reform-in-Italy-as-parliament-approves-new-law.html>

Oscar Luigi Scalfaro: Biography. *Encyclopaedia Britannica*[online]. 2016 [cit. 2016-10-31]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Oscar-Luigi-Scalfaro>

Oscar Luigi Scalfaro. *Columbia Electronic Encyclopedia, 6th Edition*. 2015, s. 1-1. ISBN 9780787650155.

Oscar Luigi Scalfaro: Biografia. *Al Quirinale: Presidenti*[online]. 2016 [cit. 2016-10-31]. Dostupné z: <http://presidenti.quirinale.it/Scalfaro/sca-biografia.htm>

Seznam zdrojů – Německo

Strohmeier, G., & Wittlinger, R. (2010). Parliamentary heads of state: players or figureheads? The case of Horst Köhler. *West European Politics*, 33(2), 237-257.

„Köhler refuses to sign controversial internet child porn law". *TheLocal.de* [online]. Dostupné z: <https://www.thelocal.de/20091128/23585>.

„Role a funkce spolkového prezidenta". *Bundespräsident.de* [online]. Dostupné z: <http://www.bundespraesident.de/EN/Role-and-Functions/ConstitutionalBasis/ConstitutionalBasis-node.html>.

„Volba spolkového prezidenta". *Bundespräsident.de* [online]. Dostupné z: <http://www.bundespraesident.de/EN/Role-and-Functions/ConstitutionalBasis/Election-of-the-Federal-President/Elections-node.html>.

Základní zákon SRN [online]. Dostupné z: https://www.bundestag.de/blob/284870/ce0d03414872b427e57fccb703634dcd/basic_law-data.pdf.

„Brandt Goes Chancellor“. In *Germany in the Twentieth Century (RLE: German Politics)* [online]. Routledge, 2014 [cit. 2016-10-30]. ISBN 9781315728223.